

Т.М. АНТОСЯК, А.В. КОЗУРАК, М.І. ВОЛОЩУК

Карпатський біосферний заповідник,
м. Рахів, Закарпатська обл., 90600, Україна
akozurak@gmail.com; voloschuk.mi@gmail.com

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ ФЛОРИ ВИЩИХ СУДИННИХ РОСЛИН КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Антосяк Т.М., Козурак А.В., Волощук М.І. **Історія вивчення флори вищих судинних рослин Карпатського біосферного заповідника.** – Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України. – 2018. – №1. – С. 4–15.

Вивчення рослинного покриву сучасної території Карпатського біосферного заповідника (КБЗ) почалося ще за часів Австрійської імперії, Австро-Угорщини, Чехословачини та Польщі. Серед дослідників рослинного світу: Л. Вагнер, Г. Запалович, А. Пакс, С. Яворка, І. Кляштерський, К. Домін, А. Маргіттай, Ф. Гербіх, А. Златнік, М. Дейл та інші. Новий етап у вивченні рослинного світу розпочався у другій половині ХХ століття після приєднання території Закарпаття до СРСР. У цей час тут працюють такі дослідники, як П.Д. Ярошенко, М.Г. Попов, С.С. Фодор, С.М. Стойко, В.І. Комендар, К.А. Малиновський, В.І. Чопик та інші, результатом роботи яких стало збереження унікальних гірських екосистем південно-західного мегасхилу Українських Карпат шляхом створення у 1968 році Карпатського державного заповідника. Завдяки декільком етапам з 1990-1997 рр. було розширено територію Карпатського біосферного заповідника і проведена інвентаризація флори, що нараховувала вже 1062 види судинних рослин. На сьогоднішній день, у зв'язку із збільшенням площі заповідних територій до 58035,8 га та появою нових публікацій різних дослідників проведена інвентаризація флори, зокрема вищих судинних рослин, що нараховує 1341 вид.

Ключові слова: історія флори, судинні рослини, Карпатський біосферний заповідник

Antosyak T.M., Kozurak A.V., Voloshchuk M.I. **History of studying the flora of higher vascular plants of the Carpathian Biosphere Reserve**

The study of vegetation of the modern territory of the Carpathian Biosphere Reserve (CBR) already began during the times of the Austrian Empire, Austria-Hungary, Czechoslovakia and Poland. Among the researchers of the vegetation world: L. Wagner, G. Zapalovich, A. Pax, S. Yavorka, I. Klyashterskyi, K. Domin, A. Margittai, F. Gerbich, A. Zlatnik, M. Dale and others. A new stage in the study of the vegetation world began in the second half of the twentieth century after joining of the Transcarpathian territory to the USSR. At this time here worked such researchers as P.D. Yaroshenko, M.G. Popov, S.S. Fodor, S.M. Stoyko, V.I. Komendar, K.A. Malynovskyi, V.I. Chopyk and others. This work resulted in the preservation of unique mountain ecosystems of the south-western megaslope of the Ukrainian Carpathians by creation of the Carpathian State Reserve in 1968. Due to several stages since 1990-1997 the territory of the Carpathian Biosphere Reserve was extended and the inventory of flora was carried out, which already numbered 1062 species of vascular plants. At present day, due to the extension of the territory of protected area up to 58035.8 hectares and the new publications by various researchers, inventory of flora, and in particular of higher vascular plants was carried out, which now numbers 1341 species.

Key words: history of flora, vascular plants, Carpathian Biosphere Reserve

Перші наукові дослідження, присвячені вивченню фіторізноманіття окремих масивів Українських Карпат, розпочалися з початку ХІХ століття. До 1918 року ботанічні дослідження на території мали суто флористичний характер. За цей період було надруковано біля 600 робіт, більшість з яких присвячена вивченню флори судинних рослин та поширенню їх у різних частинах Карпат (Малиновський, 2005). Особлива увага науковців була зосереджена на цінних природних об'єктах Карпат, які потребують збереження. Перші дослідники Карпат цього періоду Г. Запалович, Ф. Пакс, С. Яворка, І. Кляштерський, К. Домін, А. Маргіттай, Ф. Гербіх, Л. Вагнер значну увагу звертали на необхідність охорони природи Східних Карпат шляхом заповідання (Антосяк та ін., 1997).

На основі досліджень фіторізноманіття, у 1907 році в Східних Бескидах були створені перші резервати букових пралісів урочища Стужиця та буково-ялицево-смерекових пралісів на південних схилах гори Попа Івана Марамороського. В 1912–1914 рр. Угорська лісова дирекція взяла під охорону невеликі ділянки Чорногірських пралісів на південно-західних схилах Говерли у верхів'ях потоку Білий. В 1921 році Міністерство рільництва Польщі вилучило з користування полонини під Данцером, площею 307 га, а також 140 га лісу. Це був перший документ про організацію заповідника на північно-східних макросхилах Чорногори (Стойко, 1977).

Відомі чеські ботаніки А. Златнік разом з А. Гілітцером домагаються розширення Говерлянського резервату в Чорногорі та обґрунтовують створення резервату у букових пралісах басейну р. Лужанка, які в майбутньому стали основою Карпатського заповідника (Гамор, 2008). Були пропозиції щодо створення Національного парку. Крім того, охоронялися скелі на Свидовці (Драгобрат і Гропа), у Мармароських горах – Піп Іван, Петрос, Ненеска, Межипотоки і Жербан, а на Чорногірському хребті – територія від Петроса до Стогів. Загалом, до 1939 року

на Закарпатті (в той час Подкарпатської Русі) нараховувалось 35 природних резерватів (Малиновський, 2005). Дуже цінними є і дослідження вчених, що були проведені на цих територіях.

Вивченню флори і рослинності Марамороського масиву, зокрема г. Піп Іван Марамороський, присвячена монографія чеського ботаніка М. Дейла (Deyl, 1940). Своїми дослідженнями у 1926–1936 рр. А. Златнік науково обґрунтував необхідність заповідання букових пралісів південних схилів гірського хребта Красна, які у наш час увійшли до складу Ширококолужанського масиву заповідника (Zlatnik, 1936). Дані стосовно флори і, меншою мірою, рослинності Свидовецького гірського масиву, знаходимо у працях, опублікованих наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., зокрема Г. Запаловичем і Ф. Паксом (Zapałowicz, 1889; Pax, 1908). У 20–30 роках ХХ ст. флору, рослинність і спосіб господарювання на Свидівці досліджував Ї. Краль (Král, 1927). Чеський ботанік К. Домін у своїх працях ретельно описав флору Свидовця – вершин Близниці, Геришаски, Менчіла і Шиманового Котла (Domin, 1930 a, b, c).

Дослідження закарпатської частини Чорногори містять цікаву інформацію про флору та рослинність гірського масиву у працях М. Дейла (Deyl, 1934, 1935), К. Доміна (Domin, 1929 a), І. Кляштерського (Klaštersky, 1929, 1930, 1931) та ін. Найбільшою детальністю відзначаються праці А. Маргіттая (Маргіттай, 1923; Margittai, 1935, 1936) і К. Доміна (Domin, 1929 b) про флору г. Петрос у Чорногорі.

Після приєднання західноукраїнських земель до складу України, розпочався період більш системного та інтенсивного вивчення рослинного світу Українських Карпат. У цей період тут працює цілий ряд ботаніків з провідних наукових установ, серед яких П.Д. Ярошенко (Ярошенко, 1947), М.Г. Попов (Попов, 1949), С.С. Харкевич (Харкевич, 1951), С.М. Стойко (Стойко, 1957, 1960 а, б, 1965), В.І. Комендар (Комендар, 1964, 1966), С.С. Фодор (Фодор, 1974) та інші.

В 1949 році на схилах Говерли, Брецула і Гомула виділяється цінний лісовий масив буково-ялицево-смерекових пралісів, площею 3,9 тис. га, який у 1955 році оголошують заповідним Говерлянським лісництвом. У 1958 році у Закарпатській області на південних схилах хребта Красна, басейнах річок Велика і Мала Уголька був створений Угольський лісовий заказник, площею 4600 га, а в 1969 році у басейні річки Лужанка – Широколужанський фаунофлористичний заказник, площею 5644 га (Стойко, Саїк та ін., 1982).

За результатами досліджень вчених XIX-XX століть, ці охоронні об'єкти стали основою для створення у 1968 році Карпатського державного заповідника, площею 12 672 га, на територіях Івано-Франківської та Закарпатської областей. З цього часу почалися цілеспрямовані та планомірні ботанічні дослідження заповідних територій. Найбільш детально вивчались особливості флори і рослинності Чорногірського, Угольського та Широколужанського масивів і Долини нарцисів, які у складі заповідника з 1979 р.

Завдяки зусиллям І.В. Вайнагія у 1974 році засновано гербарій КБЗ (Антосяк, Козурак, 2010), в якому зараз зберігається понад 10 тис. гербарних листів і представлений у національному переліку гербаріїв України "Index Herbariorum Ucrainicum" (Гербарії України..., 2011) під акронімом – СВР. У літературних джерелах з'являються публікації І.В. Вайнагія про поширення деяких рідкісних видів рослин та їх насінну продуктивність (Вайнагій, 1974, 1976).

На основі гербарію заповідника та літературних джерел (Чопик, 1976; Визначник рослин..., 1977) науковцями був складений перший список флори вищих судинних рослин, який нараховував 693 види, що належали до 80 родин і 305 родів. Але у списку були недоліки: з одного боку в нього внесли види, які не зустрічались у масивах заповідника або на прилеглих територіях, а з другого – багато видів, які відмічались на території, у список не було включено, оскільки про

це не згадано у "Визначнику рослин Українських Карпат" (Визначник рослин..., 1977). На основі літературних даних було складено список карпатських ендеміків, які зростають на території заповідника (Чопик, 1976). Із 77 ендеміків, які поширені у високогір'ї Українських Карпат, на заповідних територіях було відмічено 51 вид.

В "Красную книгу СССР" були включені 43 види флори Карпат, із яких 14 видів зустрічаються на території заповідника (Красная книга..., 1975). В "Красную книгу УССР" було внесено 37 видів флори Карпат, із яких 26 видів охороняються у заповідних масивах (Красная книга..., 1980). Шість видів рослин, які зростають на території заповідника, були представлені в обох вищенаведених переліках рідкісних видів: *Coronilla elegans* Panc., *Primula minima* L., *Gentiana lutea* L., *Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Orchis purpurea* Huds., *Traunsteinera globosa* (L.) Reichenb. У той час на території заповідника під охороною були 34 рідкісних види рослин (таблиця).

Слід відмітити, що у 1979 році територія Карпатського заповідника зазнала змін. До складу було приєднано заказник "Широкий Луг", площею 5644 га та урочище Кіреш "Долина нарцисів", площею 256,5 га. Натомість у 1980 році частина Чорногірського масиву, зокрема Говерлянське та Високогірне лісництва, площею 5838 га, що знаходилися у межах Івано-Франківської області було передано новоствореному Карпатському природному парку. З урахуванням територіальних змін у 1982 році вийшли з друку науково-популярне видання "Карпатський заповідник" (Стойко та ін., 1982) та монографія "Флора і рослинність Карпатського заповідника" (Флора..., 1982), у якій зведено результати робіт багатьох дослідників. Флора Чорногірського масиву разом з Говерлянським та Високогірним лісництвами налічувала 727 видів судинних рослин, у Широколужанському масиві відмічалось 402 види, а в Угольському – 515. Інформація щодо складу флори Долини нарцисів відсутня, є тільки характеристика рослинності.

Загалом, в цій роботі було подано тільки список рідкісних і зникаючих видів рослин для окремих масивів, але відсутній загальний список флори Карпатського заповідника. Хоча треба відмітити, що список флори Угольсько-Широколужанського масиву був представлений у дисертації Л.О. Тасенкевич (Тасенкевич, 1979). За її даними в Угольському масиві виявлено 483 види, а у Широколужанському – 372.

У 1983 році було підписано договір про наукову співпрацю з Всесоюзним інститутом лікарських рослин (ВІЛР) для проведення інвентаризації флори заповідника. За результатами цієї інвентаризації (1984–1988 рр.) опубліковано працю О.П. Єфремова "Флора Карпатського заповідника (сосудистые растения)" (Єфремов та ін., 1988 а, б, в), в якій для території заповідника вказується вже 899 судинних рослин, в тому числі для Угольського масиву – 633, Широколужанського – 506, Чорногірського – 443 та Долини нарцисів – 446 видів. Відомості про флору заповідника також містяться у роботах І.В. Вайнагія (Вайнагій, 1983, 1988), Д.Д. Сухарюка (Сухарюк, 1982 а, б, в, Сухарюк та ін., 1986), С.С. Стойка (Стойко та ін., 1979, 1982), К.А. Малиновського (Малиновський, 1980); І.Л. Мілкіної (Милкіна, 1980); Л.А. Тасенкевич (Тасенкевич, 1977, 1979); М.П. Слободяна (Слободян, 1982), В.І. Комендара (Комендар, 1985, 1988), В.В. Крічфалушія (Кричфалуший, 1989), В.М. Антосяка (Антосяк, 1987 а, б, Антосяк та ін., 1990, 1992), О.П. Єфремова (Єфремов, 1988 а, б, в, 1990 а, б).

Захищено дисертації Л.А. Тасенкевич за темою "Флора і рослинність Угольсько-Широколужанського заповідного комплексу (Тасенкевич, 1979) та О.П. Єфремовим "Флора Карпатського заповідника" (Єфремов, 1990 а).

Завдяки наступному етапу розширення у 1990 році до складу Заповідника були включені два нові масиви: Мармароський площею 3155 га і Кузійський площею 747 га, а також значно розширено територію існуючих Чорногірського

(на 2577 га) та Угольсько-Широколужанського (на 633 га) масивів. У цьому ж році до складу Карпатського заповідника увійшов регіональний ландшафтний парк "Стужиця" з площею 4250 га.

З 1993 року розпочалася нова епоха в житті Карпатського заповідника – він отримав статус біосферного, загальна площа якого складала 38930 га (БЗ Карпатський..., 2012). У цей час з'являються наукові праці В.І. Комендара (Комендар, 1993), І.В. Вайнагія (Вайнагій, 1994), В.В. Крічфалушія (Крічфалушій та ін., 1999) та ін.

У 1997 році опубліковано монографію "Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника", у якій підведені підсумки багаторічних досліджень з вивчення флори судинних рослин, мохів, лишайників, водоростей та зібрана інформація про ценотичну різноманітність масивів заповідника. Ця робота є одним із основних напрацювань науковців заповідника та провідних наукових установ, яку можна вважати другою інвентаризацією флори судинних рослин. Територіальні зміни заповідника визначили і зміни загального флористичного списку, який збільшився з 693 видів у 1976 році, 899 видів у 1986 році до 1062 видів у 1996 (Біорізноманіття..., 1997). В регіональному ландшафтному парку "Стужиця" склад флори налічував 550 видів.

У 1997 році КБЗ зазнав суттєвих розширень території на 24316 га, в тому числі 12006 га передано у постійне користування. На базі Свидовецького ландшафтного заказника загальнодержавного значення і ботанічної пам'ятки природи загальнодержавного значення "Скелі Близниці" створено новий заповідний високогірний Свидовецький масив, значно розширено Чорногірський, Мармароський, Угольсько-Широколужанський та Кузійський масиви, а також включено до складу КБЗ ботанічні заказники загальнодержавного значення "Чорна Гора" і "Юлівська Гора". Внаслідок цього територія Заповідника збільшилася до 57 880 га (Гамор, 2008). У 1999 році на територіальній основі ландшафтного парку "Стужиця"

було створено Ужанський національний природний парк. Особливо унікальними у флористичному відношенні серед приєднаних територій стали скелі "Близниці" та локалітети остепнених і скельних фітоценозів на схилах Чорної гори та Юлівських гір.

У цей час з'являються публікації М.І. Бедея (Бедей, 1998; Бедей та ін., 1998, 2002; Бедей, 2005), В.І. Комендара (Комендар та ін., 2000), С.М. Зиман (Зиман та ін., 2003, 2005), М.І. Волощука (Волощук, 2004, 2008). З друку виходять монографії "Природно-заповідний фонд Закарпатської області. Довідник" (Природно-заповідний..., 1998), "Рослинний світ Українських Карпат: Черногора. Екологічні мандрівки" (Нестерук, 2003), "Близниці-Драгобрат (флора, рослинність, охорона)" (Бедей, 2006), "Тирлич жовтий (*Gentiana lutea* L.) в Українських Карпатах" (Тирлич жовтий..., 2010).

Наступна і остання реорганізація території КБЗ відбулася на початку 2010 року, коли до його складу увійшла ділянка на північно-західному макросхилі Говерли та було значно збільшено площі масивів на Свидовецькому та Мармароському гірських хребтах. Сучасна територія КБЗ становить 58035,8 га, з яких 39485,8 га знаходиться у постійному користуванні Заповідника, а 18550 га – в користуванні інших землекористувачів. У зв'язку з цим, значні зміни відбулися у флористичному складі заповідника. За роки функціонування кількість видів флори вищих судинних рослин збільшилася на 648 таксонів, в основному за рахунок приєднаних територій (таблиця). За цей період захищені дисертації Б.І. Москалюк "Сучасний стан популяцій високогірних видів роду *Gentiana* L. та наукові основи їх охорони в Українських Карпатах" (Москалюк, 2010), М.І. Волощука "*Rhododendron myrtifolium* Schott et Kotschy в Українських Карпатах: еколого-ценотичні, популяційні, морфолого-біологічні особливості та тенденції динаміки" (Волощук, 2012). Вийшли з друку монографії "Нарцис вузьколистий в Українських Карпатах (Нарцис вузько-

листий..., 2014), "Фіторізноманіття заповідників і національних парків України" (БЗ Карпатський..., 2012).

Історії ботанічних досліджень Українських Карпат присвячено багато праць. З сучасних – це історично-бібліографічний нарис К. Малиновського (Малиновський, 2005), статті Ю. Нестерука (Нестерук, 2010), Т. Фостяка (Фостяк, 2014), Ю. Кобіва (Кобів, 2016), А.В. Кічури (Кічура, 2010) та ін.

На сьогоднішній день науковці, які працюють на базі КБЗ, продовжують дослідження флори у заповідних масивах, приділяючи належну увагу ендемічним і регіонально рідкісним видам (Антосяк та ін., 2009, Козурак та ін., 2017). Створено електронні бази даних флори і рослинності. Також на основі багаторічних досліджень започатковано геоінформаційну базу даних флори (ESRI ArcGis 10), яка містить кількісні показники місць зростання деяких рідкісних видів рослин (Козурак, Беркела, 2016). Проводиться дослідження щодо вивчення структури популяцій окремих рідкісних видів, що занесені до Червоної книги України: *Rhodiola rosea* L., *Dryas octopetala* L., *Loiseleuria procumbens* (L.) Loisel., *Salix herbacea* L., *Leontopodium alpinum* Cass., *Narcissus angustifolius* Curt., *Allium ursinum* L., *Leucojum vernum* L. та ін., зокрема розроблено плани дій щодо їх збереження (Бедей, Волощук, 2007; Волощук, 2008 а, б; Зиман та ін., 2010; Антосяк та ін., 2013 а, б; Москалюк, Волощук, 2015; Глеб, 2016).

Розроблено Програми "Збереження унікального природного об'єкту "Долина нарцисів", водно-болотного угіддя міжнародного значення" та "Вивчення структури і динаміки лучних екосистем КБЗ з метою оптимізації ведення традиційного господарства".

Організовано спостереження за інвазивними видами рослин, насамперед *Heraclium sosnowskyi* Manden., *Reynoutria sachalinensis* (F.Schmidt) Nakai), *Ambrosia artemisiifolia* L. та затверджено Програму щодо методів боротьби з чужорідними видами рослин на території КБЗ і прилеглих до заповідника територіях (Козурак та ін., 2014).

Таблиця. Зміни загальної кількості зареєстрованих видів судинних рослин на території КБЗ за період його існування

№ п/п	Роки	Загальна площа Карпатського заповідника (га)	Число ізольованих заповідних масивів	Загальна кількість зареєстрованих видів судинних рослин	В тому числі видів, занесених до Червоних книг
1	1976	12 672	3	693	34
2	1986	12 796	3	899	47
3	1997	38 930	5	1062	64
4	2017	58 035,8	8	1341	146

Окрема увага приділяється заповідним урочищам, де зосереджена велика кількість рідкісних видів рослин, так званих "Гарячих точок", серед яких: Долина нарцисів, вершини гір Близниці, Петрос, Говерла, Піп Іван Мармароський, Чорна і Юлівські гори, скелі Соколове бердо і Карстовий міст (Комендар, 1993; Антосяк та ін., 2009; Зиман та ін., 2010; Волощук, Гамор, 2014; Волощук та ін., 2013). Проводиться дослідження флори старовікових лісів та пралісів, які у 2007 році включені до Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат..." (Антосяк та ін., 2013 б; Гамор та ін., 2014). Проведено дослідження флори водно-болотних угідь, які претендують на включення їх до водно-болотних угідь міжнародного значення Рамсарської конвенції (Покинйчереда та ін., 2013; Антосяк та ін., 2015). Проводиться робота по дослідженню лучних екосистем заповідника, де вивчаються зміни популяцій рідкісних лучних видів рослин під впливом традиційних видів господарювання та за умов припинення антропогенного навантаження (Волощук, 2016 а, б).

Щорічно публікуються статті, наукові праці та монографії. Сучасні знання про флору та рідкісні види базуються на величезному доробкові згаданих вище дослідників.

- Антосяк В.М. Географическое распространение и биологические особенности щавеля альпийского / В.М. Антосяк // Тр. VIII конф. молодых ученых ВНИИ лекарст. раст. (М., март 1987). – М.: ВИЛАР, 1987 а. – С. 55–59.
- Антосяк В.М. Екологія щавельників Чорногори та боротьба з ними / В.М. Антосяк, Д.Д. Сухарюк // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Біологія. – 1987 б. – Вип. 17. – С. 25–30.
- Антосяк В.М. К вопросу охраны редких видов растений Карпатского заповедника / В.М. Антосяк, Т.Н. Антосяк, А.П. Ефремов // Заповедники СССР, их настоящее и будущее: тез. докл. Всесоюз. конф. Ч. II. – Новгород, 1990. – С. 4–6.

Висновки

В історії вивчення флори судинних рослин Українських Карпат виділяють три періоди: австро-угорський, польсько-чесько-румунський та український. Найбільше відомостей про флору КБЗ зібрано протягом українського періоду. За багаторічними даними дослідників, на території КБЗ зафіксовано 1341 вид вищих судинних рослин, з яких 146 включено до Червоної книги України, 134 – до Регіонального червоного списку.

Основа дослідження та моніторингу флори – інвентаризація. Надалі варто приділяти увагу ендемічним, реліктовим та видам, що внесені до міжнародних, національних, регіональних охоронних списків. Місця поширення раритетних видів рослин потребують перевірки та моніторингу стану популяцій із застосуванням сучасних підходів. Особливу увагу слід звернути на поширення адвентивних видів рослин, зокрема інвазивних.

Серед актуальних завдань Карпатського біосферного заповідника є виявлення територій, де зростають рідкісні види рослин та розробка ефективних методів їх збереження.

- Антосяк В.М. Судинні рослини / [В.М. Антосяк, Ф.Д. Гамор, В.І. Комендар, Т.М. Антосяк] // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К.: Інтерекоцентр, 1997. – С. 208–239.
- Антосяк В.М. Флористичний та екологічний аналіз флори Угольсько-Широколужанського масиву / В.М. Антосяк, О.П. Єфремов, Т.М. Антосяк // Флора Карпат: матеріали I міжнарод. конф. – Івано-Франковск, 1992. – С. 24–25.
- Антосяк Т.М. Поширення ендемічних видів судинних рослин на території Карпатського біосферного заповідника / Т.М. Антосяк, М.І. Волощук, А.В. Козурак // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. Біологія. – 2009. – Вип. 25. – С. 67–70.
- Антосяк Т.М. Гербарій Карпатського біосферного заповідника / Т.М. Антосяк, А.В. Козурак // Два століття дослідження рослинного покриву Карпат: матеріали міжнародної наук. конф., присвяч. 130-річчю від дня народження А. Маргіттая (Мукачєво, 16-19 вересня 2010) – Ужгород, 2010. – С. 22–24.
- Антосяк Т.М. Букові ліси з участю *Leucojun vernalis* L. в Угольсько-Широколужанському масиві: поширення, різноманіття та заходи щодо збереження / [Антосяк Т.М., Козурак А.В., Волощук М.І., Кабаль М.В., Сухарюк Д.Д.] // Букові праліси та давні букові ліси Європи: проблеми збереження та сталого використання: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., (Рахів, 16-22 вересня, 2013). – Рахів, КП "Ужгородська міська друкарня", 2013 а. – С. 11–15.
- Антосяк Т.М. Заходи щодо збереження деяких рідкісних видів флори на території КБЗ / Т.М. Антосяк, А.В. Козурак, М.І. Волощук // Вісті Біосферного заповідника "Асканія Нова". – Т. 15. – 2013 б. – С. 103–105.
- Антосяк Т.М. Рослинність водно-болотних угідь Карпатського біосферного заповідника / Т.М. Антосяк, А.В. Козурак, М.І. Волощук // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 квітня 2015 р., смт Путила) / відп. І.В. Скільський; М-во екології та природн. Ресурсів України, Нац. Природн. Парк "Черемоський" та ін... – Чернівці: Друк Арт, 2015. – с. 120–122.
- Бедей М.І. Біоморфологічна характеристика рідкісних видів рослин КБЗ / М.І. Бедей, О.М. Бедей, І.А. Маханець // Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали міжнарод. конф., присвяч. року гір. Т. II. (Рахів, 14-18 жовтня 2002) – Рахів, 2002. – С. 202–203.
- Бедей М.І. Близниці-Драгобрат (флора, рослинність, охорона) / М.І. Бедей. – Ужгород: Ліра, 2006. – 108 с.
- Бедей М.І. Види родини злакових (*Poaceae*) у флорі Карпатського біосферного заповідника / М.І. Бедей, І.А. Маханець // Значення та перспективи стаціонарних досліджень для збереження біорізноманітності: матеріали конф., присвяч. 40-річчю функціон. високогір. стаціонару на г. Пожижевська (Львів, 23 грудня 1997). – Львів, 1998. – С. 15–19.
- Бедей М.І. Дослідження популяцій деяких рідкісних видів рослин Карпатського біосферного заповідника / М.І. Бедей, І.А. Маханець, М.І. Волощук // Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали міжнарод. конф., присвяч. міжнарод. року гір. Т. II. (Рахів, 14-18 жовтня 2002). – Рахів, 2002. – С. 206–209.
- Бедей М.І. Інвентаризація флори Юліївських гір Виноградівського району. Вплив антропогенних факторів на фітоценози КБЗ (Юліївські гори, Мараморошський масив) / М.І. Бедей. – Рахів, 1998. – 76 с. – / Препринт / Мін-во екологіч. безпеки та природних ресурсів України, Карпат. біосфер. зап-к.
- Бедей М.І. Про насіннєве розмноження *Gentiana lutea* в КБЗ / М.І. Бедей // Біорізноманіття Українських Карпат: матеріали наук. конф, присвяч. 50-річчю Карпат. високогір. стаціонару Львівського націонал. ун-ту ім. І. Франка (Львів, 30 липня-3 серпня 2005). – Львів, 2005. – С. 99–101.
- Бедей М.І. Щільність популяцій і просторове розміщення особин тирличу жовтого (*Gentiana lutea* L.) в Українських Карпатах / М.І. Бедей, М.І. Волощук // Наук. Вісник УжНУ, серія біологія, випуск 21. – 2007. – С. 149–151.
- БЗ Карпатський / [Ф.Д. Гамор, М.І. Волощук, Т.М. Антосяк, А.В. Козурак] // Фіторізноманіття заповідників і національних парків України. Ч.1. Біосферні заповідники. Природні заповідники / під ред. В.А. Онищенко, Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – С. 45–72.

- Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника / Кол. авт., Ред. рада: Я.І. Мовчан, Ф.Д. Гамор та ін. – К.: Інтерекоцентр, 1997. – 711 с.
- Вайнагий І.В. Об инвентаризации заповедного биогенофонда в Украинских Карпатах / И.В. Вайнагий // Проблемы изучения и охраны заповедных экосистем: тез. докл. науч.-практич. конф. (Рахов, 13 – 15 октября 1988). – Рахов, 1988. – С. 56–58.
- Вайнагий И.В. Охрана редких и лекарственных растений в Карпатском государственном заповеднике / И.В. Вайнагий // Обмен опытом по охране редких и лекарственных видов растений: Краткие тез. докл. семинара (М. ВДНХ СССР. Павильон "Охрана природы", 13-17 июня 1976). – М., 1976. – С. 48–50.
- Вайнагий И.В. Семенная продуктивность и всхожесть семян некоторых высокогорных растений Карпат / И.В. Вайнагий // Бот. ж. – 1974. – 59, № 10. – С. 1439–1451.
- Вайнагий І.В. Насінна продуктивність деяких рідкісних трав'янистих рослин Українських Карпат, що потребують охорони / І.В. Вайнагий, В.І. Вайнагий // Укр. бот. ж. – 1994. – 51, №5. – С. 80–89.
- Вайнагий І.В. Рідкісні рослини Карпатського заповідника та організація їх охорони / І.В. Вайнагий // Рідк. рослини природ. флори України, шляхи та методи їх охорони. – К.: Наук. думка, 1983. – 136 с.
- Визначник рослин Українських Карпат / Під ред. В.І. Чопика та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 432 с.
- Волощук М.І. Раритетні чагарникові угруповання альпійського поясу Карпатського біосферного заповідника / М.І. Волощук // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. Біологія. – 2004. – Вип. 15. – С. 48–51.
- Волощук М.І. Геоботанічна характеристика угруповань *Rhododendron myrtifolium* Schott. et Kotschy в Українських Карпатах / М.І. Волощук // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. Біологія. – 2008 а. – Вип. 24. – С. 209–212.
- Волощук М.І. Антропогенний вплив на структуру популяцій *Rhodiola rosea* L. в Українських Карпатах та рекомендації щодо охорони / М.І. Волощук // Розвиток заповідної справи в Україні і формування Пан'європейської екологічної мережі: матеріали міжнарод. конф. (Рахів, 11-13 листопада 2008). – Рахів, 2008 б. – С. 99–102.
- Волощук М.І. *Rhododendron myrtifolium* Schott et Kotschy в Українських Карпатах: еколого-ценотичні, популяційні, морфолого-біологічні особливості та тенденції динаміки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 03.00.05 "ботаніка". Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ / М.І. Волощук. – К., 2012. – 22 с.
- Волощук М.І. Флора і рослинність Марамороського масиву Карпатського біосферного заповідника / М.І. Волощук, Т.М. Антосяк, А.В. Козурак // Acta musei Marmarosiensis IX. – Sighetu Marmatiei, 2013. – С. 226–230.
- Волощук М.І. Долина нарцисів, як приклад активного збереження природних середовищ у Карпатському біосферному заповіднику / М.І. Волощук, Ф.Д. Гамор // Активне збереження окремих видів флори і фауни, природних середовищ: матеріали науково-практичного семінару працівників установ природно-заповідного фонду (12-14 серпня 2014 року, Гетьманський національний природний парк, Сумська область). – Суми: Університетська книга, 2014. – С. 5–9.
- Волощук М.І. Зміни лучної рослинності під впливом традиційного господарювання в Карпатському біосферному заповіднику / М.І. Волощук // Вісник Львівського ун-ту. Серія біологічна. 2016 а. Вип. 72. – С. 101–109.
- Волощук М.І. Динаміка рослинності сінокісних лук на території КБЗ / М.І. Волощук // Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України, № 1, 2016 б. – С. 17–23.
- Гамор Ф.Д. До історії створення та розвитку Карпатського біосферного заповідника / Ф.Д. Гамор // Розвиток заповідної справи в Україні і формування Пан'європейської екологічної мережі: матеріали міжнарод. конф. (Рахів, 11-13 листопада 2008). – Рахів, 2008. – С. 5–13.
- Гамор Ф.Д. Рідкісна флора і рослинність букових пралісів Угольсько-Широколужанського масиву Карпатського біосферного заповідника / [Ф.Д. Гамор, М.І. Волощук, Т.М. Антосяк, А.В. Козурак] // Флорологія та фітосозологія – Т.3–4. – К.: Фітон, 2014. – С. 130–134.

- Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum / редактор-укладач Н.М. Шиян. – К.: Альтерпрес, 2011. – 442 с.
- Глеб Р.Ю. Структура рослинних угруповання з участю цибулі ведмежої (*Allium ursinum* L., *Alliaceae*) в Карпатському біосферному заповіднику та на прилеглих територіях / Р.Ю. Глеб // Актуальні питання досліджень рослинного світу Карпат: ретроспектива та сучасність. Збірник тез міжн. наук. конф. (Ужгород, 8-9 грудня 2016 р.). – Ужгород: Вид-во УжНУ "Говерла", 2016. – С. 22.
- Ефремов А.П. Редкие и исчезающие виды флоры Карпатского заповедника / А.П. Ефремов, В.М. Антосьяк / А.П. Ефремов, В.М. Антосьяк // Проблемы изучения и охраны заповедных экосистем: тез. докл. науч.-практич. конф. (Рахов, 13–15 октября 1988). – Рахов, 1988 а. – С. 86–88.
- Ефремов А.П. Таксономический обзор флоры Карпатского заповедника / А.П. Ефремов, В.М. Антосьяк // Проблемы изучения и охраны заповедных экосистем: тез. докл. науч.-практич. конф. (Рахов, 13–15 октября 1988). – Рахов, 1988 б. – С. 103–105.
- Ефремов А.П. Флора Карпатского заповедника (сосудистые растения). Флора и фауна заповедников СССР / А.П. Ефремов, В.М. Антосьяк, Д.Д. Сухарюк. – М.: ВИНТИ, 1988 в. – 62 с.
- Ефремов А.П. Флора Карпатского заповедника: дисс. ... канд. биол. наук / А.П. Ефремов. – М.: Всесоюз. ин-т лекарст. растений, 1990 а. – 207 с.
- Ефремов А.П. О двух новых таксонах для флоры Украинских Карпат / А.П. Ефремов, В.М. Антосьяк // V науч. конф. молодых ученых: Тез. докл. (Ужгород, 3–9 июня 1990). – Ужгород, 1990 б. – С. 171.
- Зиман С.М. Порівняльне вивчення рідкісних трав'яних видів у флорі природних гірських лісів Українських Карпат / С.М. Зиман, Ф.Д., Гамор, К.М. Кишко // Природні ліси в помірній зоні Європи – цінності та використання: Тез. допов. міжнарод. конф. (Мукачево, 13–17 жовтня 2003). – Бірменсдорф – Рахів, 2003. – С. 275.
- Зиман С.М. Про "Гарячі точки" як осередки зростання й збереження рідкісних рослин в Українських Карпатах / [С.М. Зиман, А.Ф. Гамор, Ф.Д. Гамор, О.В. Булах] // Біорізноманіття Українських Карпат: матеріали наук. конф, присвяч. 50-річчю Карпат. високогір. стаціонару Львівського націонал. ун-ту ім. І. Франка (Львів, 30 липня – 3 серпня 2005 року). – Львів, 2005. – С. 132–134.
- Зиман С.М. Про рідкісні рослини й порівняльний аналіз "гарячих точок", як осередків фіторізноманіття у високогірній флорі Свидовця (на прикладі вершини Близниці та "Коминів" Драгобрата) / [С.М. Зиман, О.Д. Булах, Н.Г. Дремлюга, А.Ф. Гамор, М.І. Волощук] // Біологічні системи. Науковий Вісник Чернівецького ун-ту, – 2010; – Т. 2 / Вип. 4. – С. 58–62.
- Кічура А.В. Розвиток і становлення природозаповідання в Закарпатській області / А.В. Кічура // Два сторіччя дослідження рослинного покриву Карпат: матеріали міжнарод. наук. конф., присвяченої 130-річчю від дня народження Антонія Маргіттая (Мукачево-Берегово, 16-18 вересня 2010). – Ужгород: Карпати, 2010. – С. 88–97.
- Кобів Ю.Й. Історія вивчення рідкісних видів рослин Українських Карпат. І період перед другою світовою війною / Ю.Й. Кобів // Біологічні системи. – Т. 8. Вип. 2. – 2016. – С. 310–317.
- Козурак А.В. Аналіз синантропної флори Карпатського біосферного заповідника / А.В. Козурак, Т.М. Антосьяк, М.І. Волощук // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції (10-12 квітня 2014 р. м. Хотин). – Чернівці: Друк Арт, 2014. – С. 41–44.
- Козурак А.В. Геоінформаційне картування рідкісних елементів флори Чорногірського масиву КБЗ / А.В. Козурак, Ю.Ю. Беркела // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матеріали Третьої міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 травня 2016 р., смт Путила – м. Чернівці, Україна) / наук. ред. І.В. Скільський, А.В. Юзик; М-во екології та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк "Черемоський" та ін. – Чернівці: Друк Арт, 2016. – С. 189–193.
- Козурак А.В. Регіонально рідкісні види рослин та оселища Карпатського біосферного заповідника / А.В. Козурак, Т.М. Антосьяк, М.І. Волощук // Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та інституту екології Карпат НАН України, 2017, № 1. С. 17–28.

- Комендар В.И. Распространение нарцисса узколистного в Закарпатье / В.И. Комендар // Ботан. журн. – 1964. – 49, № 7. – С. 1024–1031.
- Комендар В.И. Форпосты горных лесов / В.И. Комендар – Ужгород: Карпати, 1966. – 205 с.
- Комендар В.И. Биоморфологические особенности, географическое распространение и охрана редких ранневесенних растений высокогорных Карпат / В.И. Комендар // Изучение, использование и охрана растительного мира высокогорий: Тез. докл. IX Всесоюз. совещ. по флоре и раст-ти высокогор. – Владивосток, 1985. – С. 162–164.
- Комендар В.И. Мероприятия по охране редких и исчезающих видов растений Карпатского государственного заповедника / В.И. Комендар // Проблемы изучения и охраны заповедных экосистем: тез. докл. науч.-практ. конф., посвящ. 20-летию Карпат. гос. заповедника (Рахов, 13–15 октября 1988). – Рахов, 1988. – С. 22–24.
- Комендар В.І. Чорна гора / В.І. Комендар // Географічна енциклопедія України. – К.: Українська енциклопедія, 1993 а. – 3. – С. 421.
- Комендар В.І. Юліївська гора. / В.І. Комендар // Географічна енциклопедія України. – К. Українська енциклопедія, 1993 б. – 3. – С. 455.
- Комендар В.І. Інвентаризація флори масиву Чорна гора Виноградівського району та аналіз змін її сучасного стану під впливом антропогенного фактору / В.І. Комендар, Р.Я. Кіш, М.М. Ківежді. – Рахів, 2000.- 54 с. (Препринт / Кафедра ботаніки УжНУ, Мін-во екологіч. безпеки та природних ресурсів України, Карпат. біосфер. зап-к.).
- Красная книга СССР. Дикорастущие виды флоры СССР, нуждающиеся в охране. – Л., 1975. – 204 с.
- Красная книга УССР. Дикорастущие виды флоры, нуждающиеся в охране. – К.: Наук. думка, 1980. – 504 с.
- Кричфалуший В.В. Структура и жизненность ценопопуляций *Narcissus angustifolius* Curt. в луговых сообществах "Долины нарцисов" (Карпатский заповедник) / В.В. Кричфалуший // Попул. исследов. Растений в заповедниках. – М., 1989. – С. 80–87.
- Крічфалушій В.В. Червоний список Закарпаття: види рослин та рослинні угруповання, що знаходяться під загрозою зникнення / В.В. Крічфалушій, Г.Б. Будніков, А.В. Мигаль. – Ужгород, 1999. – 196 с.
- Малиновський К.А. Історія ботанічних досліджень і бібліографія флори та рослинності Українських Карпат (до 1970 р.). / К.А. Малиновський. – Львів, 2005. – 202 с.
- Малиновський К.А. Рослинність високогір'я Українських Карпат / К.А. Малиновський. – К.: Наук. думка, 1980.– 280 с.
- Маргиттай А. Взносы къ флорѣ Подкарпатской Руси / А. Маргиттай // Науч. журн. по естествовед. – 1923. – Секц. № 1. – Квартальн. IV. – С. 8–79.
- Милкина Л.И. Карпатский государственный заповедник. Черногорский заповедный массив / Л.И. Милкина // Охрана важнейш. ботан. объектов Украины, Белоруссии, Молдавии. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 65–76.
- Москалюк Б.І. Сучасний стан популяцій високогірних видів роду *Gentiana* L. та наукові основи їх охорони в Українських Карпатах. Автореф. дис... канд. біол. наук: спец. 03.00.05 "ботаніка". Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАНУ / Б.І. Москалюк. – К., 2010. – 20 с.
- Москалюк Б.І. Участь *Gentiana laciniata* Kit. ex Kanitz у фітоценозах Українських Карпат / Б.І. Москалюк, М.І. Волощук // Актуальні проблеми дослідження довкілля: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження академіка Г.М. Висоцького (Суми, 20-22 травня 2015 р.). – Суми, 2015. – С. 101–104.
- Нарцис вузьколистий (*Narcissus angustifolius* Curt.) у природній флорі України / [С.М.Зиман, Ф.Д. Гамор, О.В. Булах, М.І. Волощук]. – К.: Фітосоціоцентр, 2014. – 60 с.
- Нестерук Ю. Рослинний світ Українських Карпат: Чорногора. Екологічні мандрівки / Ю. Нестерук. – Львів: БАК, 2003. – 520 с.
- Нестерук Ю.Й. Історія дослідження раритетного флористичного різноманіття Чорногори (Східні Карпати) / Ю.Й. Нестерук // Два століття дослідження рослинного покриву Карпат: матеріали міжнародної наук. конф., присвяч. 130-річчю від дня народження А. Маргиттая (Мукачево, 16-19 вересня 2010) – Ужгород, 2010. – С. 138–146.

- Покинйчереда В.Ф. Високогірні водно-болотні угіддя Карпатського біосферного заповідника, перспективні для включення до Рамсарського списку / [В.Ф. Покинйчереда, Ю.Ю. Беркела, П.С. Папарига, М.І. Волощук] // Заповідна справа в Україні. – Т. 19, Вип.1. – 2013. – С. 21–27.
- Попов М.Г. Очерк растительности и флоры Карпат / М.Г. Попов. – М.: Изд-во МОИП. – 1949. – 300 с.
- Природно-заповідний фонд Закарпатської області. (Довідник). / [В.М. Антосьяк, Я.О. Довганич, Ю.М. Павлей, Покинйчереда В.Ф., Поляновський А.О., Чумак В.О.]. – Ужгород, 1998. – 304 с.
- Слободян М.П. Про поширення *Swertia punctata* Baumg. на території Карпатського державного заповідника / М.П. Слободян // Укр. бот. ж. – 1982. – 38, № 5. – С. 68–71.
- Стойко С.М. Карпатам зеленіти вічно. / С.М. Стойко // – Ужгород: Карпати, 1977. – 173 с.
- Стойко С.М. Карпатський заповідник / С.М. Стойко, Д.С. Саїк, К.А. Татаринів. – Ужгород: Карпати, 1982. – 124 с.
- Стойко С.М. Новий вид *Galium transcarpaticum* Stojko et Tassenkevich з Угольського масиву Карпатського державного заповідника / С.М. Стойко, Л.О. Тасенкевич // Укр. бот. ж. – 1979. – 36, № 6. – С. 594–597.
- Стойко С.М. Про місцезростання та охорону тису ягідного в пралісах Закарпаття // С.М. Стойко / Охорона природи в захід. обл. УРСР: Тез. допов. Ч. 1. – Львів, 1957. – С. 43–46.
- Стойко С.М. Про поширення в дубовому пасмі Закарпаття елементів середземноморської дендрофлори – дуба австрійського (*Quercus cerris* L.) та ясеня білоцвітого (*Fraxinus ornus* L.). / С.М. Стойко // Флора і фауна Українських Карпат: тези допов. міжвуз. ювілейної конф., присвяч. XX- річчю заснування Ужгородського ун-ту. – Ужгород, 1965. – с. 49–50.
- Стойко С.М. Сучасне поширення тису ягідного (*Taxus baccata* L.) в Українських Карпатах, його охорона та відновлення / С.М. Стойко // Конф. по вивченню флори і фауни Карпат та прилеглих територій. – К.: Вид-ва АН СРСР–АН УРСР, 1960 а. – С. 127–129.
- Стойко С.М. Цікаве місцезростання нового для Українських Карпат виду ялівця козачого (*Juniperus sabina* L.) / С.М. Стойко // Укр. бот. ж. – 1960 б. – 17, № 3. – С. 72–78.
- Сухарюк Д.Д. Охрана редких видов растений Карпатского госзаповедника / Д.Д. Сухарюк // Научное наследие В.В. Алехина и развитие его идей в заповедном деле: тез. докл. науч. сессии, посвящ. 100-летию со дня рождения проф. В.В.Алехина (Курск, июнь 1982). – Курск, 1982 а. – С. 36–39.
- Сухарюк Д.Д. Проблемы охраны редких и находящихся под угрозой исчезновения растительных сообществ Карпатского заповедника / Д.Д. Сухарюк // Охрана редких растительных сообществ: Сб. науч. трудов. – М., 1982 б. – С. 32–38.
- Сухарюк Д.Д. Редкие и исчезающие виды растений Карпатского государственного заповедника / Д.Д. Сухарюк // VII съезд Укр. бот. об-ва: Тез. докл. – К., 1982 в. – С. 278–279.
- Сухарюк Д.Д. Орхидные Карпатского заповедника / Д.Д. Сухарюк, Г.Г. Лазуткин, Е.И. Романюк // Флора и растительность Украины: Сб. науч. трудов. – К., 1986. – С. 118–120.
- Тасенкевич Л.О. Флора та рослинність Широколужанського фауно-флористичного заказника / Л.О. Тасенкевич // VI з'їзд Укр. бот. т-ва: Тез. допов. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 259.
- Тасенкевич Л.А. Флора и растительность Угольско-Широколужанского заповедного комплекса: дис. канд. ... биол. наук / Л.А. Тасенкевич. – К: Ин-т ботаники АН УССР, 1979. – 143 с.
- Тирлич жовтий (*Gentiana lutea* L.) в Українських Карпатах. Монографія / [Бедей М.І., Крись О.П., Волощук М.І., Маханець І.А.] – Ужгород, 2010. – 130 с.
- Флора і рослинність Карпатського заповідника / Стойко С.М., Тасенкевич Л.О., Мілкіна Л.І. та ін. – К.: Наук. думка, 1982. – 220 с.
- Фодор С.С. Флора Закарпаття / С.С. Фодор. – Львів: Вища школа, 1974. – 208 с.
- Фостяк Т. До історії дослідження рослинності високогір'я Свидовецького масиву Українських Карпат / Т. Фостяк // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. – 2014. – Випуск 64. – С. 147–152.
- Харкевич С.С. К флоре Закарпатской области УССР / С.С. Харкевич // Мат-лы Гербария Ботан. Ин-та АН СССР. – 1951. – С. 5369.
- Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1996. – 608 с.

- Червона книга України. Рослинний світ / [за ред. Я. П. Дідуха]. – К.: Глобалкосалтинг, 2009. – 912 с.
- Чопик В.І. Високогірна флора Українських Карпат / В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1976. – 270 с.
- Ярошенко П.Д. Нариси рослинності Закарпатської області / П.Д. Ярошенко // Наук. зап. Ужгородського державного ун-ту. Вип. 1. – Ужгород 1947. – С. 7–29.
- Deyl M. Tři transsilvanské subspecie trav na Podkarpatské Rusi. / M. Deyl // Věda Přírodní. – 1934. – 15. – S. 224–245.
- Deyl M. Lokality zajímavějších rostlin na Podkarpatské Rusi / M. Deyl // Věda Přírodní. – 1935. – 16. – S. 165.
- Deyl M. Plants, soil and climate of Pop Ivan. Synecological study from Carpathian Ukraine / M. Deyl // Opera Botan. Čech. – 1940. – 2. – P. 1–290.
- Domin K. Additamenta ad cognitionem florum Rossiae Subcarpatice / K. Domin // Acta Botan. Bohem. – 1929 a. – 8. – S. 26–43.
- Domin K. Annotationes ad florulam montis Petroš in Rossia Subcarpatice / K. Domin // Spisy přírod. fak. Karl. Univ. – 1929 v. – S. 1–14.
- Domin K. Šimanův kotol na Svidovci v Podkarpatské Rusi / K. Domin // Věstn. Král. Čes. spol. nauk. – Tř. 2: Mat.-přírod. – 1930 a. – 4. – S. 1–20.
- Domin K. Vrcholová květena Velké Bliznice ve Svidovci / K. Domin // Věda Přírodní. – 1930 v. – 11. – S. 188–190.
- Domin K. Tři zajímavé horské asociace na Gerešasce v skupine Svidovce / K. Domin // Věda Přírodní. 1930 c. N 5/7. – S. 214–216.
- Zapałowicz H. Roślinna szata gór Pokucko-Marmaroskich / H. Zapałowicz // Spraw. Kom. Fizjograf. 1889. Vol. 24. – 389 s.
- Pax F. Gründung der Pflanzenverbreitung in den Karpathen: Die Vegetation der Erde. / F. Pax // Leipzig, 1908. Bd. 2. – 322 s.
- Zlatník A. "Luzansky prales" na Podkarpatske Rusi největší československá pralesová rezervace / A. Zlatník // Krása našeho Domova. – Praha. – 1936. – N 28. – S. 110–118.
- Král J. Svidovec v Podkarpatské Rusi. Sídla obyvatelství. Hospodářské využití. / J. Král // Praha, 1927. – 126 s.
- Klásterký J. Ad Floram carpatorossicam additamenta critica. / J. Klášterký // Preslia. – Pars. I. – 1929. – 8. – P. 9–32; Pars. II. – 1930. – 9. – P. 5–21; Pars. III. – 1931. – 10. – P. 76–87.
- Margittai A. A körösmezei (jaszinai) Pietros-havas flórája / A. Margittai // Ibid. – 1935. – 32. – P. 75–91.
- Margittai A. Květena Podkarpatské Rusi / A. Margittai // Podkarpatská Rus. – 1936. – 6. – S. 249–260.